

In memoriam

Albena Georgieva

16. IV 1954 – 2. II 2024

2. veebruaril 2024 suri pärast pikka haigust Albena Georgieva, silmapaistev Bulgaaria folklorist ja rahvakultuuri uurija, teaduste doktor, professor, Bulgaaria Teaduste Akadeemia Etnoloogia ja folkloristika instituudi koos etnograafilise muuseumiga (IEFEM) juhtivteadur.

Pärast Sofia Kliment Ohridski Ülikooli Bulgaaria filoloogia osakonna lõpetamist (1978), keskendus ta muistendite, legendide, müütide vaatlemisele, jälgis etnilisi stereotüüpe ning pööras suurt tähelepanu vernakulaarsele religioossusele, analüüsides kohalikku Piibli-folkloori ja etioloogiaid.

Tema mõlemad kraaditööd puudutasid kristlikku rahvakultuuri (1987 “Bulgaaria etioloogilised muistendid. Teoreetilised probleemid” ja 2009 “Suulised usundilised lood ja kohalik kristlik kultuur”). A. Georgieva on nelja monograafia autor: “Etioloogilised legendid Bulgaaria folklooris” (Sofia 1990), “Jutud ja jutustamine Bulgaaria folklooris” (Sofia 2000), “Teise kuju Bulgaaria folklooris” (Sofia 2003), “Kristluse folkloorsed dimensioonid. Suulised lood ja kohalik religioosne traditsioon Bachkovskovo kloostris Neitsi Maarja taevaminemise püha ja Hadzidimovo kloostris püha Suurmärter Georgi näitel” (Sofia 2012). Ta on koostanud ja toimetanud kümneid folkloori ja etnograafia eri aspekte

vaatlevaid raamatuid, sealhulgas populaarteaduslikke raamatuid täiskasvanutele ja lastele, samuti kunstialbumeid ja teejuhte. A. Georgieva oli Bulgaaria entsüklopeediate ja teatmeteoste regulaarne autor. Nii on Bulgaaria-Tšehhi folklooriterminite sõnastikus (Jaroslav Otchenashek, Vihra Baeva jt. Praha ja Sofia 2013) kirjutatud ülevaated seitsme folkloorinähtuse kohta: "Õnnistus", "Needus", "Deemonlik lugu", "Etioloogiline legend" ja samuti seitse artiklit karakterite kohta: peangel Miikael (koos V. Baevaga), issand, kurat, Jeesus Kristus, püha Georgi, püha Trifon, mustlane.

"Bulgaaria rahvameditsiini" entsüklopeediasse on ta kirjutanud 44 artiklit pühakute ja teiste folklooritegelaste kohta (Bulgarska narodna meditsina, Sofia 1999, 2. trükk 2013).

Põhjalikud artiklid on pühendatud jutustaja ja leinaja kujule, ime ja ajakategooria kohale etioloogilistes legendides, unenägude kui "teispoolsete sõnumite" analüüsile, huumori rollile folklooris jm. A. Georgieva tööde bibliograafia on avaldatud kogumikus "Folklore. Razkazvane. Religioznost. Juubelikogumik Albena Georgieva auks", koostajad A. Ilieva, V. Baeva, L. Gergova, M. Borisova, J. Gergova (Sofia 2016).

A. Georgieva jaoks olid olulised ekspeditsioonid, tema välitööde märkmeid säilitatakse IEFEMi folklooriarhiivis. Need materjalid koos teiste arhiivi- ja avaldatud materjalidega on olnud aluseks mitmetele kogumikele, sealhulgas monumentaalsele kogumikule "Zmei. Zmeitsa. Lamja i hala. Sbornik s folklori tekstove" (Sofia 2016), mille üks koostajatest ja toimetajatest ta oli.

Albena Georgieva ametitee oli pühendunud oma teemadele, kuigi ta osales aktiivselt ka uutest algatustes. Nii kuulus ta üleriigiliste žüriisse, mis valis paremaid anekdootide jutustajaid. A. Georgieva mängis olulist rolli mitme Bulgaaria traditsiooni elemendi, eelkõige martenitsa (valge ja punane lõng, 1. märtsi rituaali oluline komponent) tunnustamise ja UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja kandmise protsessis.

Õppinud jutustamist Bulgaaria külates, kirikutes ja kloostrites, oli A. Georgieva suurepärane jutuvestja ja lektor. Ta andis Bulgaaria ja slaavi folkloori ja Bulgaaria etnograafia üldloengukursusi ning erikursusi "Sõnaline folkloor", "Riitused ja rituaalne folkloor", "Müüt ja folkloor" Bulgaaria, Poola, Makedoonia, Itaalia ja Kreeka juhtivate ülikoolide juures.

Alates 20. sajandi lõpust, mil teadustöö Bulgaarias muutus projektipõhiseks, on uurija ajutised teemad olnud „Naiste teadmised ja naiste rollid Balkani riikide folklooris“ ning "Kohalikud usukultused Bulgaarias ja Slovakkias". Ta oli paljude uurimisrühmade ja töögruppide liige, uurides pühapaiku Sofias ja Sofia piirkonnas, identiteedi folkloristlikke aspekte globaliseerumisprotsessis, Bulgaaria silmapaistvate teadlaste töid jm. Tema hiljutiste uurimuste hulka kuuluvad Bulgaaria maskeerimispühade stabiilsete ja muutuvate elementide analüüs, maskide sümbolika ja karnevalihuumori eripära.

A. Georgieva 60. sünnipäeva tähistamiseks toimus ümarlaud, mille kokkuvõtted avaldati kogumikuna.

Bulgaaria kolleegide järelhüüdes leidub lause “Helge tee sinu hingele, Albenka. Sa jääd igavesti meie südamesse”, millega meil on põhjust ühineda.

Irina Aleksandrovna Sedakova
Vene Teaduste Akadeemia Slaavi Uuringute Instituut

IN MEMORIAM

Albena Georgieva

16.04.1954 – 2.02.2024

Obituary from Irina Sedakova.

In memoriam

Tatjana Vladõkina

8. IX 1953 – 4. V 2024

Lahkunud on udmurdi folklorist Tatjana Vladõkina.

Folkloristid põimivad sageli sümboolikat oma jutustustesse ja uurivad, kuidas inimese teekond loob müüte, palveid, eristab püha ja argist aega. Udmurdi folkloristika ema, tuntud folkloristi, filoloogiadoktori ja professori uurimisvaldkonda kuulusid muudki küsimused liikide määratlemisest mõistatuste ja muistenditeni. Udmurdi Vabariigi teenelise teadlase, Soome Soome-Ugri Seltsi välismaise auliikmena, auhinna Udmurdi Vabariigi hing laureaadina pärimuskultuuri valdkonnas (2023) ning Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituudi filoloogiliste uuringute osakonna juhtiva teadlasena oli ta folkloristika ja udmurdi kultuuri eestkõneleja ja kujundaja. Ta on paljude artiklite ja raamatute autor, toimetuskolleegiumite liige, sh Tartus välja antava uurimuste sarja “Sator” toimetuskolleegiumi liige.

Tatjana Vladõkina on Udmurdi hümni udmurdikeelse teksti autor.

Tatjana Vladõkina lõpetas 1975 Udmurdi Riikliku Ülikooli, 1975–1978 oli Tartu Ülikooli doktorant. Udmurdi folklooriga on ta tegelnud alates 1972. aastast, alates 1978. aastast on tema täita olnud keskne roll folkloori- ja etnograafiliste materjalide

kogumisel ja folkloori uurimisel. Ta on juhendanud 11 doktoranti, luues teadusliku koolkonna Uurali-Volga piirkonna rahvaste traditsioonilise kultuuri uurimiseks.

Teadusringkondades peeti teda lugupeetud ja autoriteetseks teadlaseks, juhendajaks, korraldajaks ja pedagoogiks. Viimastel aastatel tegi ta viljakat koostööd kolleegidega Eesti Kirjandusmuuseumist, mida tõendavad ühised väljaanded ja teadusüritused. Kaasteelistele on jäänud temast sõprussuhted ja soojad mälestused Tartu Ülikoolis õppimise aastatest.

Avaldame kaastunnet sugulastele, lähedastele ja kolleegidele. Eesti folkloristide hea sõber jätkab müütiliste maailmade ja taevaste maastike uurimisega. Olgu see teekond rikas ja muretu.

Mare Kõiva

IN MEMORIAM

Tatiana Vladykina

8.09.1953 – 4.05.2024

Obituary from Mare Kõiva.

In memoriam

Arvo Valton

14. XII 1935 – 26. VII 2024

Alar Madissoni foto.

Tutvusin Arvo Valtoniga tänu luulele ja selle tõlkimisele. Jah, ta oli suur kirjanik, luuletaja, stsenaarist, osales aktiivselt eestlaste taasiseseisvumisprotsessis ja ka hõimuliikumises jne, kuid minu mällu jääb ta eeskätt soome-ugri kirjanduste eestindaja ja levitajana.

1994. aasta sügisel olin tulnud Komimaalt Tartusse õppima. Arvoga sain tuttavaks 1994. aasta lõpus või 1995. aastal. Kas oli see just meie esimene kohtumine, kuid millegipärast tuleb meelde üks õhtu, kui me olime Eva Toulouze'i kodus Tartus. Eval oli külas neenets Tatva, ja küllap olimegi tema pärast kokku tulnud. Arvot mäletan sellest kohtumisest väga rõõmsameelse ja muheda mehena, kes oskas pisut ka ungari

keelt, vähemalt nii tollane jutt minule mõjus. Ise olin selleks ajaks samuti mõnda aega õppinud ungari keelt ja oli meeldiv, et ka temale polnud see võõras.

Arvol oli plaanis tõlkida ja avaldada soome-ugri luulet eesti keeles. Minusuguseid õppima tulnud noori oli Eestis ka mujalt soome-ugri maadelt, eeskätt marilasi ja udmurte. Nii tahtiski ta ilmselt tõlkida luulet meie abiga ilma vahenduskeeta, otse originaalist eesti keelde, mis on loomulikult väga õige. Minul palus ta teha komi kirjandusele alusepanija Ivan Kuratovi (1839–1875) ja komi teatrile alusepanija Nõbdinsa Vittori (1888–1943) luuletuste reaalseid tõlkeid. Kui nüüd õigesti mäletan, sain ma luuletusi tõlkimiseks ise validagi, lisaks tema poolt antud n-ö kohustuslikele teostele. Üliõpilaspoisina oli selline ettepanek minu jaoks suur au ja ühtlasi tundsin ka suurt vastutust. Esiteks ei ole klassik Kuratovi luule keel kõige lihtsam ja teiseks ei tundnud ma tollal end veel eesti keeles nii kindlalt, kuna olin seda alles õppimas. Selle viimase asjaolu pärast muretsesin väga, sest tahtsin tõlkida tekste võimalikult täpselt. Ent see oli ettepanek, millest ei saanud loobuda. Ega ma tahtnudki loobuda. Tõlkimine aitas mul õppida eesti keelt ja ka paremini õppida tundma oma emakeelki.

Arvo tegi reaalsed luuleks ja 1996. aastal ilmuski raamat “Enne koitu: soome-ugri luuleklassikat”, kuhu peale komi luuletajate mahtusid ka mari klassiku Sergei Tšavaini (1888–1937) ning udmurtide Kuzebai Gerdi (1898–1937) ja Ašaltši Oki (1898–1973) luuletused. Aga sellega asi ei piirdunud. Arvo plaanid olid mastaapsed. See oli alles sarja esimene raamat. Järgnesid uued köited ja iga järgnev luuleraamat kajastas järjest hilisemat perioodi vastavates soome-ugri kirjandustes. Ilmusid “Kevadhommik: soome-ugri luuleklassikat II” (2002) ja “Suvepäev: soome-ugri luuleklassikat III” (2004) ning lõpuks ka uuemat luulet sisaldav “Kuum öö: soome-ugri rahvaste tänapäeva luulet” (2006).

Paralleelselt käivitas Arvo ka teisi sarjasid. Näiteks ilmusid aastatel 1998–2002 köited nelja komi, nelja mari, nelja udmurdi ja nelja mordva naisluuletaja loominguga eesti keeles. Muide Arvo rääkis siis korduvalt, et kaasaegne soome-ugri luule ongi naise nägu. Samuti ilmusid eraldi sarjades väga mitmete soome-ugri autorite luulekogud eesti keeles, siis ka mitmed neljakeelsed (originaalkeeles, eesti, inglise ja vene keeles) raamatud. Eestindajateks olid mõne autori puhul lisaks Arvole ka Leelo Tungal, Jaan Õispuu, Peeter Volkonski jt.

Arvo tõlkis ja avaldas ka soome-ugri rahvaste proosat, näidendeid ja eeposeidki. Ühe näidendi olen tema tellimisel samuti tõlkinud komi keelest eesti keelde. Arvo palvel olen toimetanud komi Kallistrat Žakovi eepose “Biarmia” eestikeelset tõlget, mis on minu meelest hästi õnnestunud nii sisult kui ka rütmilt.

Arvo enda loomingut komi keeles on ilmunud kahjuks vaid üks raamat. Kunagi tõlkisin tema aforisme, miniatuure, jutte ja luuletusi, mis ilmusid 2006. aastal raamatuna “Тэрмасьомӧн кайтчӧм”.

Me ei suhelnud Arvoga väga tihedalt, juhuslikel kohtumistel rääkisime pigem konkreetselt ja helistasime vajadusel. Jutt käis tavaliselt ikka raamatutest ja kirjanduse tõlkimisest. Arvol oli alati mitu asja käsil: uus soome-ugri raamat ilmunud, teine varsti

ilmumas, kolmas tegemisel, neljas ja viies plaanis. Telefonikõnedes või kohtumistel küsis Arvo iga kord, kas mul on juba tema uus raamat olemas. Samuti uuris ta, mida ma parasjagu tõlgin või äkki ise loon (kahjuks ei jõua ma tema moodi tegeleda nii mitme asjaga korraga). Minu üllatuseks ütles ta paar aastat tagasi koguni, et avaldaks heameelega ka minu luulekogu. Viimastel aastatel, kui logistika ida suunas muutus keeruliseks, uuris ta korduvalt, ega mul pole võimalusi või ideid, kuidas saaks tõlgitud raamatud Komimaale vm toimetada.

Viimast korda kohtusin Arvoga 2023. aasta kevadel kirjandusmuuseumis. Kolleeg Sergei Troitskiga olime Hõimurahvaste Programmi toel algatanud soome-ugri kirjanduskohviku (Sergei idee) ürituste sarja, ja 27. aprillil oli sarja esimene õhtu, kus lugesime komi luuletaja Kuratovi üht luuletust ja selle tõlkeid eri keeltesse. Ürituse üheks osaks oli ka kutsutud eksperdi sõnavõtt. Selleks kutsusin ma ei kedagi muud kui Arvot. Ja ta oli lahkelt nõus Tallinnast kohale sõitma. Olin talle äärmiselt tänulik. Pärast kirjutas Arvo mulle, et tublid oleme, et nüüd on selline kohvik ja üritused.

Kokkuvõtteks ütlen, mida olen varemgi mõelnud: kui poleks Valtonit, poleks neid kümneid raamatuid soome-ugri kirjandust eesti keeles olemas. Nüüd teda pole enam...

Puhka rahu, Arvo. Või nagu komid ütlevad – *югыдін да шоныдін!* ('olgu [sul seal] valge ja soe!').

Nikolay Kuznetsov

IN MEMORIAM

Arvo Valton

14.12.1935 – 26.07.2024

Obituary from Nikolay Kuznetsov.